

Az indo-csendes-óceáni térség világpolitikai jelentősége

Interjú Goreczky Péterrel

A Köz-gazdaság interjút kért Goreczky Pétertől az indo-csendes-óceáni térség világpolitikai és világgazdasági szerepéről. Az interjú során érintettük a térségben jelen lévő nagyhatalmak működését, a térség országainak fejlődési elképzeléseit és a térség hozzájárulását a világpolitikai stabilitáshoz.

Köz-gazdaság: Mit értünk indo-csendes-óceáni régió alatt, és miért került az utóbbi időben a világ vezető gazdasági hatalmai érdeklődésének a középpontjába?

Goreczky Péter: Az „indo-csendes-óceáni térség” elnevezés valóban egyre többször bukkan fel nyugati és egyes ázsiai országok külpolitikai stratégiai dokumentumaiban, illetve politikusainak nyilatkozataiban, annak ellenére, hogy nincs egyértelmű és általánosan elfogadott definíció arra nézve, hogy pontosan mely államok alkotják a régiót. A hazai külügyi terminológiában a leggyakrabban Dél-, Kelet- és Délkelet-Ázsia térségét értik alatta, de a definíció hiánya miatt nem egységes a kifejezés használata. Az elnevezés gyökerei egy 2016-ban közzétett japán regionális koncepcióig nyúlnak vissza, az Egyesült Államok részéről pedig a kifejezés átvétele egyértelműen Kína ázsiai dominanciájának korlátozására irányul, ahogyan a térség kapcsán megfogalmazott és közzétett amerikai stratégia is.

A homályos körül határolás ellenére a régió gazdasági és világpolitikai jelentősége több okból is látványosan növekszik. Egyrészt globális gyártási központként a térség kiemelkedően fontos szerepet játszik az ellátási láncokban, másrészt várhatóan a régió lesz a világgazdasági növekedés motorja az elkövetkező évtizedben, harmadrészt pedig a multinacionális vállalatok egyre fontosabb piacává válik, köszönhetően a középosztály gyors ütemű bővülésének. Geopolitikai szempontból pedig az Egyesült Államok és Kína közti fokozódó rivalizálás első számú földrajzi térsége az indo-csendes-óceáni régió, ahol a legnagyobb az esélye valamilyen szintű fegyveres konfliktus kirobbanásának a két nagyhatalom között.

Köz-gazdaság: A korábbi évtizedekhez képest mely erőforrások értékelődnek fel, és melyek értékelődnek le a térség gazdasági fejlődésében?

Goreczky Péter: A gazdasági fejlettség szintje kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy egy rendkívül heterogén régióról beszélünk, vagyis nem lehet általánosságban meghatározni, hogy mely erőforrások értékelődnek fel, és melyeknek csökken a jelentősége térség esetében. Azok az országok, amelyek az olcsó munkaerőre építve az elmúlt évtizedekben már a regionális és globális termelési hálózatok fontos gyártási helyszíneivé váltak, most igyekeznek feljebb lépni az értékláncban, és innovációs központként is pozícionálni magukat. Thaiföld esetében például kiemelt gazdaságfejlesztési cél, hogy a nehéziparra épülő ország egy innováció és digitális technológia vezérelte gazdasággá alakuljon át. A számos külföldi autógyár jelenléte miatt „Kelet Detroitjaként” is emlegetett ország kitörne az olcsó munkaerőre épülő gyártó iparágaktól való függésből, aminek eszköze többek között a szállítási és telekommunikációs infrastruktúra fejlesztése.

A gazdasági szerkezetváltásra, vagy legalábbis a diverzifikációs törekvésre szintén jó példa Brunei, amely ország nagymértékben függ az olaj- és gázipartól. A szektor a GDP nagyjából kétharmadát adja, emellett pedig az export és a kormányzati bevételek jelentős hányadáért felelős. Ennek következtében Brunei gazdasága nagymértékben ki van téve a világpiaci árak ingadozásának. Az ország kőolaj- és földgázkészletei ugyanis a következő évtizedekben várhatóan kimerülnek, így egyre sürgetőbbé válik az elmozdulás a diverzifikált és fenntartható gazdaságszerkezet irányába.

Köz-gazdaság: Mely iparágak és tényezők lehetnek a jövőbeni fejlődés motorjai?

Goreczky Péter: Ismét azt lehet mondani, hogy a régióban országoként eltérő, mely iparágak lesznek a gazdasági fejlődés mozgatói a jövőben. Délkelet-Ázsiában például jelentős erőforrást jelent a korszerű digitális technológiákkal jól bányászó fiatal népesség arányának növekedése. Ennek megfelelően a digitális gazdaság terén tehát a régió különleges potenciállal bír, nem meglepő módon a térség start-up ökoszisztémája is gyors ütemben fejlődik. Indiában a népesség növekedésének üteméből adódóan nagyjából egymillió új munkavállaló lép be minden hónapban a munkaerőpiacra, ami előny, ha a közvetlen külföldi tőkeberuházások elnyerésére gondolunk, ugyanakkor kockázat is, mivel a társadalmi feszültségek elkerülése érdekében legalább ilyen ütemben kell új munkahelyeket teremtenie az államnak és a magánszférának. Ezzel szemben Japán pont az előregedő társadalom kihívásaival küzd, vagyis nem lehet ebben a tekintetben sem egységes képet festeni a térségről.

A gazdasági fejlettség szintje, illetve a természeti adottságok szintén meghatározzák, melyek lesznek a húzó iparágak egy adott ország esetében. A fejlett technológiai szektorral, de kevés természetes erőforrással rendelkező Dél-Korea például a hidrogénalapú gazdaságra való átállásban lát nagy lehetőséget. Kína pedig túl akar lépni a globális gyártási és export platform kategórián és a világ vezető innovációs hatalmává akar válni, ehhez pedig szinte minden olyan iparág fejlesztésére hatalmas erőforrásokat fordít, amely meghatározó lesz a jövőben, a mesterséges intelligenciától kezdve a tiszta technológiákon át az elektromos autógyártásig.

Köz-gazdaság: Mit jelentenek a térség számára a különböző nemzetközi infrastruktúra-fejlesztési kezdeményezések?

Goreczky Péter: Általánosságban elmondható, hogy a térség legtöbb országában hatalmas igény van az infrastruktúra-fejlesztésre. Az Ázsiai Fejlesztési Bank egy korábbi becslése szerint az éghajlatváltozás hatásainak kiküszöböléséhez szükséges infrastruktúra-fejlesztéseket is beleszámítva ez az igény meghaladja a 3000 milliárd dollárt. Ugyanakkor a nehézséget legtöbbször a finanszírozás jelenti. Szintén az Ázsiai Fejlesztési Bank számításai szerint a közfinanszírozás hatékonyabbá tétele esetén is a beruházási költségek csupán 50%-át tudják majd fedezni állami forrásból. Vagyis a gazdasági növekedés fenntartásához szükséges infrastruktúra-fejlesztések finanszírozására további jelentkezőket kell találniuk a régió kormányzatainak. Ezek alapján nem meglepő, hogy a térség Peking Övezet és Út Kezdeményezésének (BRI) fókuszába került, majd a kínai befolyás növekedésétől tartva, erre reagálva az USA és a vele szövetséges államok is bejelentették saját infrastruktúra-finanszírozási programjaikat. A térség a kínai BRI-hez való hozzáállás tekintetében sem egységes, a gazdasági fejlettségbeli különbségek itt is szerepet játszanak. Az érezhetően növekvő óvatosság, és a Kínával szembeni túlzott eladósodástól óvó hangok ellenére Mianmarnak, Laosznak vagy Kambodzsának például az infrastruktúra-fejlesztés finanszírozása terén nem nagyon van más alternatívája a kínai források igénybevételén kívül. Vietnám ezen a téren más helyzetben van. Bár szintén a fejletlenebb délkelet-ázsiai gazdaságok közé tartozik, az országba számos külföldi (és nem csupán kínai) cég telepített gyártótevékenységet az elmúlt években, így Vietnám számára van más lehetőség is a kínai kapcsolatot mellett.

Köz-gazdaság: Milyen irányba fejlődnek a térség kereskedelmi megállapodásai?

Goreczky Péter: A régió országainak részvételével kötött szabadkereskedelmi egyezmények közül méretét tekintve kiemelkedik a Regionális Átfogó Gazdasági Partnerség (RCEP) illetve az Átfogó és Progresszív

Csendes-óceáni Partnerség (CPTPP). Némileg leegyszerűsítve az előbbi sokan egy Peking által összehozott formációnak tartják, míg az utóbbi létrehozásának eleinte az USA, majd a tárgyalásokból való kivonulását követően Japán volt a fő motorja, és többen egy Kína ellenében kialakított szabadkereskedelmi övezetnek tartják. A gazdasági és geopolitikai érdekek összetettségét mutatja azonban, hogy a világ legnagyobb szabadkereskedelmi övezetének számító RCEP-ben Kína meghatározó szerepe ellenére Japán és Dél-Korea is részt vesz, Peking pedig kérvényezte felvételét a CPTPP-be, akárcsak Tajvan. Az Egyesült Királyság csatlakozásával a CPTPP minden esetre elveszítette alapvetően regionális jellegét, és abba az irányba mozdult el, hogy a szabadpiac, illetve a szabályokon alapuló rend iránt elkötelezett középhatalmak globális klubjává váljon. Kína és Tajvan hivatalos csatlakozási szándéka így különösen érdekes, annak kimenetele pedig meghatározó lehet nem csak az indo-csendes-óceáni térség, hanem a globális megosztottság növekedése szempontjából is. Sokak szerint Kína nem, míg Tajvan sokkal inkább kompatibilis a megállapodás sztenderdjeivel, ugyanakkor Tajvan felvétele egy újabb jelentős törést jelentene a CPTPP fő gazdasági és Peking viszonyában, valamint tovább élezheti a sziget körüli amúgy is feszült helyzetet. Ugyanakkor az Egyesült Államok csatlakozására egyelőre nincs reális esély, így a CPTPP belátható időn belül nem válik Kínával szemben álló gazdasági pólussá. Bár sokáig részt vett a megállapodás létrehozására irányuló tárgyalásokban, India végül nem volt ott az RCEP-et aláíró országok között, elsősorban a kínai áruk beáramlásának hazai iparra gyakorolt hatásaitól tartva.

Köz-gazdaság: Milyen szerepet töltött be a térség az elmúlt időszakban a globális gyártási hálózatokban?

Goreczky Péter: Kína szerepe a globális termelési hálózatokban közismert, számos multinacionális vállalat telepített gyártási tevékenységet az országba, ami a hazai ipar megerősödésével együtt a világ egyik legnagyobb gyárává tette az országot. Ugyanakkor ennek a folyamatnak a lassulása már a geopolitikai feszültségek élesedése előtt megkezdődött. India szintén komoly erőfeszítéseket tett arra nézve, hogy integrálódjon a globális termelési hálózatokba, ám kereskedelempolitikájának jellegzetességei, illetve a helyi beruházási és szabályozási környezet fejletlensége miatt az ország egyelőre messze van attól, hogy Kínához hasonlóan érett gyártási klaszterekkel és beszállítói hálózattal rendelkezzen. Délkelet-Ázsia egyes országai, mint például Thaiföld, Vietnám vagy Malajzia az olcsó munkaerőre építve egyre több gyártási tevékenységet vonzottak az elmúlt évtizedben, és a globális értékláncok jelentős tényezőjévé váltak. Tajvan hagyományosan fontos elektronikai gyártóközpontnak számít, legújabbban pedig a félvezetőgyártásban betöltött globális vezető szerepe miatt került a nemzetközi érdeklődés és a nagyhatalmi versengés fókuszába. Japán és

Dél-Korea szerepe a gyártási hálózatokban szintén közismert, a két ország elsősorban az autóipar, a gépgyártás, és a high-tech iparágak terén tölt be fontos szerepet.

Köz-gazdaság: Mennyiben érinti a térséget az ellátási láncok átrendeződése?

Goreczky Péter: Kínában a munkabérek növekedése miatt már a COVID-járvány előtt egyre több külföldi vállalat kezdett egyfajta „Kína+1” stratégiát alkalmazni, ami azt jelenti, hogy a helyi piacra való termelés miatt nem hagyták el az országot, viszont a régió valamely más országában is létrehoztak gyártóegységet. A már beindult folyamatot pedig felerősítette az USA és Kína közti kereskedelmi háború, Peking szigorú COVID-politikája, az ellátási láncok sebezhetőségének felismerése, valamint a geopolitikai feszültség növekedése az USA és szövetségesei, illetve Kína között. Az FDI áramlások geopolitikai eredetű töredezettségének elsősorban azok az országok lehetnek a nyertesei, amelyek egyéb tényezőket tekintve is már eleve vonzó célpontnak számítottak a globális nagyvállalatok számára az elmúlt években. Az egyik ilyen példa India, amely ország az új projektek számát és a beruházási értéket tekintve is jelentős növekedést könyvelhetett el 2022-ben. India a fiatal és olcsó munkaerőre, az IT szakember utánpótlásra és az új állami támogatási programokra építve igyekszik magát a multinacionális vállalatok gyártási és export platformjaként pozicionálni. A sikeres folytatáshoz ugyanakkor szükséges az üzleti környezet és az infrastruktúra fejlesztése is. A tavalyi év statisztikái alapján India mellett a régióban Vietnam, és Malajzia emelhető ki, mint az FDI áramlásokban zajló átrendeződések nyertesei. A két délkelet-ázsiai ország elsősorban a beruházók Kínától való elfordulásából, illetve a kockázatok csökkentését célzó „Kína+1” vállalati gyártási stratégiákból profitál.

Köz-gazdaság: Milyen gazdasági befolyással bír az USA és Kína a régióban?

Goreczky Péter: A legnagyobb különbség az USA és Kína között a regionális befolyást illetően talán éppen a gazdasági kapcsolatok terén mutatkozik meg. Az Egyesült Államok kilépése, illetve kimaradása a regionális szabadkereskedelmi megállapodásokból (CPTPP és RCEP) jelentősen csökkentette képességét arra, hogy a gazdaságdiplomácia révén érvényesítse érdekeit a régióban. Emellett pedig megnehezíti az USA számára, hogy megállítsa a részesedésének csökkenését a régió kereskedelmében és FDI állományában. Az infrastruktúra-fejlesztésre vonatkozó hatalmas igény miatt a régióban a gazdasági kapcsolatoknak ez területe is a hatalmi befolyás növelésének terepévé vált. Bár megbízható statisztikák hiányában nehéz lenne adatokkal alátámasztani, az elmúlt évek folyamatait vizs-

gálva nyilvánvaló, hogy az USA ebben a tekintetben sem számít domináns szereplőnek a térségben, hanem Kína stratégiájára reagálva, szövetséges országokkal összefogva igyekszik ellensúlyozni rendszerszintű kihívóját.

Összességében az USA politikai-stratégiai befolyása nagyobb a régióban, mint gazdasági hatalomként képviselt súlya. Ugyanakkor puha erő tekintetében felülmúlja Kínát még abban a térségben is, amely kihívója szűkebb geopolitikai környezetének számít. Az USA számára tehát adott a lehetőség, hogy a Kína növekvő befolyásától való félelmeket kihasználva, politikai-stratégiai befolyására és puha erejére építve állítsa meg gazdasági súlyának csökkenését a régióban.

Köz-gazdaság: Hogyan érinti az indo-csendes-óceáni térség fejlődését a két nagyhatalom rivalizálása?

Goreczky Péter: Ahogyan korábban szó volt róla, az FDI áramlások geopolitikai eredetű töredezettségének vannak nyertesei a régióban, ilyen például India. A kínai hozzáadott érték eltávolítása az USA számára kritikus értékláncokból pedig Délkelet-Ázsia országai számára hozhat új beruházásokat, de ez igaz az amerikai technológia-mentes termékek fejlesztésére és gyártása esetében is, amit a technológia export korlátozások szélesedésével egyre több vállalat kezdhet el mérlegelni. Végeredményben azonban Ázsia, vagy tágabb értelemben az indo-csendes-óceáni térség mégis vesztese lehet annak, ha a két nagyhatalom egymással szembeni szankciós politikája eszkalálódik. A régió felemelkedése az összetett nemzetközi értékláncoknak köszönhető, amelyek gazdasági és nem politikai logika szerint épülnek fel, és amelyek az összekapcsolt világ gazdaságban működnek a leghatékonyabban. Ha a geopolitikai megfontolások válnak fő mozgatórugóvá a régióban, akkor összességében a térség nem lesz képes valóra váltani a benne rejlő potenciált.

Köz-gazdaság: Mit jelent a technológiai háború a régió országai számára?

Goreczky Péter: A technológiai szétválás keretében az Egyesült Államok és Kína várhatóan egyre inkább elszigetelik egymástól saját tech piacukat, így vállalataik versengése áttevődik a fejlődő országokba. Bár a nyugati médiában időről időre megjelennek olyan publikációk, mi szerint a kínai tech óriások sok szempontból megelőzik amerikai vetélytársaikat, ám a helyzet korántsem ennyire egyértelmű.

A rivalizálás technológiai frontján az indo-csendes-óceáni térség fejlődő gazdaságai várhatóan hasonló stratégiát fognak követni, mint a két nagyhatalom közti konfliktus többi dimenziójában, vagyis amíg lehetséges igyekeznek elkerülni, hogy választaniuk kelljen az USA és Kína között. Kérdés ugyanakkor, hogy az egyensúlyozó politika fenntartható-e az erősödő

nagyhatalmi versengés közepette, amely várhatóan még inkább a politika terepévé teszi a technológiai szektort.

Az amerikai és kínai tech vállalatok jelenlétét és stratégiáját a régióban egyelőre piaci megfontolások vezérik, a két ország rivalizálása a vállalatok szintjén jelenleg nem meghatározó. A technológia *soft power* vonatkozásai miatt ugyanakkor fennáll a lehetősége annak, hogy nagy technológiai cégek, illetve a tulajdonosi és befektetői kapcsolatok révén vele együtt az indo-csendes-óceáni térség sikeres start-upjai is egyre jobban belesodródhatnak az USA és Kína közti konfliktusba. Mindez erősen hátráltatná, hogy a térség a saját érdekein alapuló, egységes digitális gazdasági stratégiát kövessen. Ennek sarokköve pedig az lenne, hogy a régió feljebb tudjon lépni az adat értékláncban, és elkerülje, hogy alárendelt szerepet játszva csupán adatforrás legyen néhány globális digitális platform, illetve amerikai és kínai tech nagyvállalat számára.

Köz-gazdaság: Az ukrajnai háború és az amerikai szankciós politika hogyan hat a térség fejlődésére és a régió országainak gazdasági kapcsolataira?

Goreczky Péter: Az ukrajnai háború és a nyugati szankciók következtében Oroszország érdeklétté vált abban, hogy szorosabbra fűzze gazdasági kapcsolatait az indo-csendes-óceáni térséggel. Ugyanakkor az Oroszországgal való gazdasági kapcsolatépítést a korábbiakhoz képest erősebben befolyásolják a geopolitikai megfontolások, amelyeket a régió gazdaságainak mérlegelniük kell. Moszkva növekvő gazdasági és politikai elszigeteltsége jelentősen javítja Kína alkupozícióját Oroszországgal szemben, ami az USA ázsiai szövetségeseit, Japánt, Dél-Koreát és részben Indiát is negatívan érinti. Délkelet-Ázsia szempontjából pedig így elvesz a lehetősége annak, hogy Oroszország közvetítőként szerepeljen a térség országai és Kína közti vitás kérdések rendezésében.

India helyzete a gazdaság eltérő fejlettségi szintje és az Oroszországgal fennálló stratégiai partnersége miatt is más, és ennek megfelelően Új-Delhi igyekszik elkerülni azt, hogy bármelyik oldalra kelljen állnia az ukrajnai konfliktus kapcsán. Kína után India számára nyújtja a legtöbb lehetőséget, hogy Oroszország növekvő mértékben rászorul az ázsiai gazdasági kapcsolatokra, ez azonban könnyen veszíthet jelentőségéből, ha Új-Delhi úgy ítéli meg, hogy Moszkva Ázsia-politikáját egyre inkább Pekingben írják. Ezért valószínűsíthető, hogy miközben India rövid távon az olcsó orosz energiahordozók egyik fő vásárlója marad, az ország vezetése elkezdheti csökkenteni a gazdaság fosszilis energiától való függését.

Mindemellett a térség gazdasági erőközpontjai ügyelnek arra, hogy ne vonjanak magukra amerikai szankciókat Oroszországgal folyó gazdasági interakciók miatt. A törekvés még Kína esetében is nyilvánvaló. Pekingnek

érdeke az is, hogy elkerülje a blokkosodást, hiszen gazdasága az elmúlt évtizedek globalizációs folyamatainak egyik nagy nyertese volt. Ugyanakkor az Egyesült Államoknak is óvatosnak kell lennie abban, hogy szankcionálja-e az Oroszországgal gazdaságilag együttműködő délkelet-ázsiai országokat vagy Indiát, mivel egy ilyen lépés könnyen a „másik tábor” felé tolhatja az érintett országokat, már pedig az USA ezt nem engedheti meg a Kínával erősödő rivalizálás közepette.

Köz-gazdaság: Milyen utat igyekeznek járni India?

Goreczky Péter: Méretéből és gazdasági súlyából adódóan Új-Delhi nagyhatalmi ambíciókkal rendelkezik, ezért maximális autonómiára és önálló külpolitikai döntéshozatalra törekszik, amely posztkoloniális országgént különösen fontos számára, akárcsak a nyugati beavatkozások elleni védelem. Ennek keretében a nemzetépítést és a gazdaság érdekeit szem előtt tartva India gyakran szembe megy bizonyos nemzetközi normákkal és a Nyugat elvárásaival, és várhatóan a jövőben is el fogja utasítani a külső beavatkozási kísérleteket saját államépítési folyamatába. Ez a fajta stratégiai autonómia ugyanakkor nem zárja ki szövetségek, koalíciók vagy partnerségek építését. A legtöbb indiai döntéshozó és elemző sokkal szívesebben látna egy multipoláris világrendet, amelyben országuk szabadon alakíthatja kapcsolatait más nagyhatalmakkal, mint egy USA által egyoldalúan meghatározott nemzetközi rendszert, vagy egy új hidegháborút Washington és Peking között, amelyben Új-Delhinek valamelyik oldalra kell állnia. India egyik fő aggodalma, hogy a nagyhatalmi összeütközések közepette a geopolitikai partvonalra kerül. Ez a magyarázat arra, hogy India fenntartja gazdasági kapcsolatait Oroszországgal, miközben szorosabbra fűzi a viszonyt az USA-val és az Európai Unióval, illetve egyszerre tagja olyan, időnként Nyugat-ellenesnek bélyegzett formációknak, mint a Sanghaji Együttműködés Szervezete, vagy a BRICS, valamint az USA által vezetett, Kína feltartóztatását célzó tömörülésnek, mint például a QUAD. Mindez azt mutatja, hogy a Nyugat Indiával a közös érdekek, és nem pedig a közös ideológia és értékek mentén fog tudni hatékonyan együttműködni.

Köszönjük a beszélgetést!